

Identifying strategies to improve the livability of informal settlements

(Case study: informal settlements in area 4 of Rasht city)

Saber Kas Kozani^{1*}, Seyed Ali Alavi², Hadi Eskandari Ein Eldin³

- *1. PhD student in Geography and Urban Planning, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.
2. Associate Professor of Geography and Urban Planning, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.
3. PhD in Geography and Urban Planning, Faculty of Social Sciences, Mohaghegh Ardabili University, Ardabil, Iran

* Email Address: Saberkas13755@gmail.com

Article Info

Article Type:
Research Paper

Article History:

Received Date:

2025/02/15

Revised Date:

2025/04/17

Accepted Date:

2025/04/26

Published Date:

2025/07/10

Keywords:

Identifying strategies ,
livability ,
informal settlements ,
Region 4 ,
Rasht city.

ABSTRACT

Livability as a concept can be very broad or limited depending on the context and field in which it is defined. However, the quality of life in any place is of interest and includes a wide variety of measurable indicators, and urban livability is a new look at the city and its citizens in order to increase the quality of life of people in the new era. The concept of livability means the ability of a place to meet the biological needs of its residents, both material and non-material, in order to improve the quality of life and create a platform for the growth of the capabilities of all citizens. Today, living conditions in cities must be improved in order to maintain the dignity of individuals in the form of urban livability. In this regard, the aim of this applied research is to identify strategies for improving the livability of informal settlements within the neighborhoods of District 4 of Rasht city. Using a descriptive-analytical method and using documentary and library data, field research, appropriate statistical methods, and the SWOT method, it has been concluded that the neighborhoods of District 4 have a lot of space for improving livability. In this regard, in order to use the opportunities and optimize them in urban livability, it faces a series of weaknesses and threats that are a major obstacle to realizing these potentials. In this article, the factors affecting livability were identified.

Cite this article: Saber Kas Kozani, Seyed Ali Alavi, Hadi Eskandari Ein Eldin (2025). Identifying strategies to improve the livability of informal settlements. (Case study: informal settlements in area 4 of Rasht city) , Journal of Environmental Sciences Studies, 10(2) , Pages 9985 – 10000.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The world is currently experiencing a completely new era of urbanization. In this process, a staggering 45 million new residents are being added to the cities and towns of the world's poorer countries every year, which, in addition to structural inadequacies, has also led to poor access to services and social polarization. However, due to the different problems facing developing countries in terms of scale, it is necessary for planning initiatives to be based on different foundations, as Williams and Taylor (1982) pointed out that planning in developing societies requires more emphasis on social programs than physical planning (Potter-Taylor, 2005: 47). One of the important problems that has arisen as a result of rapid developments and subsequent inappropriate planning in metropolitan areas is the problem of deterioration of the quality of the fabric, deterioration and, as a result, urban poverty. In planning theories, urban poverty is a multidimensional phenomenon that is physically represented and mainly concentrated in problematic and disorderly urban areas such as dilapidated urban areas, informal settlements, and settlements on the outskirts of cities. It requires an appropriate approach to planning to solve problems, develop, and empower in all dimensions. In fact, one of the consequences of unbridled urban growth is the creation and increasing growth of informal settlements in megacities as a clear manifestation of urban poverty.

Materials and methods

This research is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of nature and methodology. The method of collecting information is documentary (library) and partly field (survey). In the documentary method, information from the Rasht Municipality in its subordinate areas and information on the population and housing of the city for human studies was used, and in the field method, urban maps and satellite images were prepared and experts from the Rasht Municipality and other related departments were questioned, as well as field observations and interviews. In addition to the above, the results and findings of the second and third comprehensive and detailed plans of Rasht were also used. The statistical population of the research will include experts, urban managers who are knowledgeable and informed about the informal settlements of Rasht Region 4, numbering 15 people, as well as residents of the studied neighborhoods, who will be selected and randomly questioned using two methods: purposive sampling and sampling among the residents of the neighborhoods (approximately 384 questionnaires) and calculated based on Morgan's table. To analyze the data and present strategies, a combined SWOT strategic analysis model, the quantitative strategic planning model (QSPM), and the DEMATEL technique were used.

Results and discussion

In today's world, cities have become the main place of residence and activity, and urbanization has become the dominant way of life. Urbanization, as a phenomenon that, due to the interaction of various and necessary aspects of modern life, has become one of the important factors affecting the individual and social health of citizens and the manifestation of a network of complex social relationships, is also the basis and shaper of many fundamental challenges in the lives of citizens. Livability is an approach to achieving sustainable urban development and a set of characteristics that make the city environment an attractive place to live. region.

Conclusion

In today's world, cities have become the main place of residence and activity, and urbanization has become the dominant way of life. Urbanization, as a phenomenon that, due to the interaction of various and necessary aspects of modern life, has become an important factor affecting the individual and social health of citizens and a manifestation of a network of complex social relationships, is also the basis and shaper of many fundamental challenges in the lives of citizens. Livability is an approach to achieving sustainable urban development and a set of characteristics that make the city environment an attractive place to live. These characteristics can be divided into tangible characteristics (access to appropriate urban infrastructure) and intangible characteristics (sense of place, local identity, etc.). In fact, livability contributes to economic, social, biological and physical well-being and causes the personal development of all residents of a city or region, and its key principles include justice, dignity, access, intimacy, participation and empowerment. Meanwhile, issues related to livability have become more acute in countries like Iran due to the rapid growth rate of the metropolitan population. Accordingly, the present study was conducted with the aim of improving the livability of District 4 of Rasht city.

شناسایی راهبردهای ارتقای زیست پذیری سکونتگاه های غیررسمی (مطالعه موردی: سکونتگاه های غیررسمی منطقه ۴ شهر رشت)

صابر کاس کوزانی^{۱*}، سید علی علوی^۲، هادی اسکندری عین الدین^۳

*۱- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

۲- دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

۳- دکتری تخصصی جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

*ایمیل نویسنده مسئول: Saberkas13755@gmail.com

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:

مقاله علمی پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۱۱/۱۷

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۴/۰۱/۲۸

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴/۰۲/۰۶

تاریخ انتشار:

۱۴۰۴/۰۴/۱۹

کلید واژه ها:

شناسایی راهبردها،

زیست پذیری،

سکونتگاه های

غیررسمی،

منطقه ۴،

شهر رشت.

زیست پذیری به عنوان یک مفهوم می تواند با توجه به بستر و زمینه های که در آن تعریف می شود، بسیار گسترده و یا محدود باشد. با این وجود کیفیت زندگی در هر مکان مورد توجه است و شامل نماگرهای قابل اندازه گیری بسیار متنوعی است و زیست پذیری شهری نگاهی نو به شهر و شهروندان در راستای افزایش سطح کیفیت زندگی مردم در عصر جدید می باشد. مفهوم زیست پذیری به معنای قابلیت یک مکان برای تامین نیازهای زیستی ساکنان اعم از مادی و غیرمادی به منظور ارتقای کیفیت زندگی و ایجاد بستر رشد توانمندی های همه شهروندان می باشد امروزه شرایط زندگی در شهرها باید در راستای حفظ منزلت افراد در قالب زیست پذیری شهری ارتقا داده شود. در همین راستا هدف از این پژوهش کاربردی، شناسایی راهبردهای ارتقاء زیست پذیری سکونتگاه های غیررسمی در محدوده محلات منطقه ۴ شهر رشت است که با روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از داده های اسنادی و کتابخانه ای، پژوهش های میدانی، روش های مناسب آماری و روش (سوات)، به این نتیجه رسیده که، محلات منطقه ۴ فضای زیادی برای ارتقا زیست پذیری دارند در همین راستا برای استفاده از فرصت ها و بهینه کردن آن در زیست پذیری شهری با یکسری ضعف ها و تهدیدها رو به رو است که مانعی بزرگ برای بالفعل شدن این پتانسیل ها هستند. که در این مقاله عوامل موثر بر زیست پذیری شناسایی شده است.

درحال حاضر جهان، عصر کاملاً جدیدی را در شهرنشینی از سر میگذرانند. در این فرایند به شهرهای کوچک و بزرگ کشورهای فقیرتر جهان هرساله به نحو بهت آوری ۴۵ میلیون سکنه جدید اضافه شده است که علاوه بر نارسایی های ساختاری باعث ضعف دسترسی به خدمات و قطب بندی های اجتماعی هم شده است. اما به علت تفاوت مسائل پیش روی کشورهای درحال توسعه از لحاظ مقیاس ضروری است تا ابتکارات برنامه ریزی بر شالوده های گوناگونی استوار باشد، همانطوری که ویلیامزوتیلور (۱۹۸۲) خاطر نشان کردند که برنامه ریزی در جوامع درحال توسعه بیشتر نیازمند تاکید بر برنامه های اجتماعی است تا برنامه ریزی کالبدی. یکی از مسائل مهمی که در نتیجه تحولات سریع و به دنبال آن برنامه ریزی نامناسب در کلانشهرها به وجود آمده، مشکل افت کیفیت بافت، فرسودگی و به دنبال آن فقر شهری می باشد. در نظریه های برنامه ریزی، فقر شهری به عنوان یک پدیده چند بعدی که نماد کالبدی و تمرکز اصلی آن را در پهنه مناطق مسئله دار و نابسامان شهری همچون بافت فرسوده، سکونتگاه های غیررسمی، سکونت در محدوده حاشیه ای شهرها می بینیم مستلزم رویکردی مناسب برای برنامه ریزی در جهت حل مسائل، توسعه و توانمندسازی در همه ابعاد می باشد در واقع یکی از پیامدهای رشد لجام گسیخته شهری ایجاد و رشد روزافزون سکونتگاه های غیررسمی در کلانشهرها به عنوان جلوه هایی بارز از فقر شهری است. سکونتگاه های غیررسمی در کشورهای جهان سوم از یک طرف راه حلی برای مساله ی مسکن خانوارهای کم درآمد ارایه می دهد اما از سوی دیگر یک سطح کم کیفیت زندگی را برای ساکنین عرضه می کند و مسایلی را برای بقیه ی شهر ایجاد می کند. نشانه های کیفیت پایین زندگی این اجتماعات را می توان در سطح پایین سواد مخصوصاً در زنان و سهم بالای مهاجرین در کل جمعیت ساکن، عدم دسترسی مناسب و حداقل به امکانات و تسهیلات شهری (مانند آب، گاز، برق، تلفن و...)، تراکم بالا و رشد زیاد جمعیت، محیط نامناسب بهداشتی، سیستم نادرست آبرسانی، ایجاد واحدهایی بدون رعایت ضوابط و معیارهای فنی، روشنایی نامناسب معابر، پوشش فقیر در معابر و کمبود و فقدان فضاهای آموزشی و مراکز بهداشتی کم دوام و ابتدایی بودن مصالح اکثر ساختمانها در فرایند ساخت و ساز، رشد خودانگیخته، اشتغال ساکنان محلات در بخش غیررسمی اقتصاد، اتکا به منابع محلی و درآمد خانوار، فعالیت محدود و کم، مهارت های اکتسابی خارج از نظام رسمی، تکنولوژی کاربر و قابل انطباق مشاهده نمود. بر اساس گزارش بانک جهانی (۲۰۰۰)، تا قبل از دهه ۱۹۷۰ میلادی، رویکردهای و سیاست های موجود بر راه حل هایی دلالت میکرد که عمدتاً بر سیاست تخریب این سکونتگاه ها و جابجایی اجباری ساکنان آنها مبتنی بود. نتیجه چنین رویکردهایی با توجه به بالا رفتن هزینه های اجتماعی و اقتصادی در شرایط جدید، باعث شد سازمان های بین المللی شروع به برنامه های ارتقاء وضعیت سکوتی این مناطق نموده و از رویکرد تخریب و توسعه های جدید اجتناب نمایند و محققین به سوی طرح دیدگاه های نظری مانند توانمندسازی و بازنگری نقش دولت ها در زمینه تأمین مسکن و خدمات روی آوردند. توسعه پایدار درسه بعد اصلی اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی راه را برای مفهوم زیست پذیری در برنامه ریزی شهری گشوده است و اخیراً پژوهش های زیادی در سطح جهان د زمینه فوق انجام شده است. زیست پذیری، به منزله مفهومی که با تمام زوایا و ابعاد ذهنی و عینی سکونتگاه های انسانی سر و کار دارد، در پی ایجاد محیط شهری سالم و زیست پذیرتر برای شهروندان کنونی و نسل های آینده است. به همین سبب، زیست پذیری مفهوم و رویکرد جدیدی در پارادایم توسعه پایدار شهری است در این راستا مفهوم زیست پذیری به عنوان رویکردی از توسعه پایدار در سال ۱۹۸۰ و به دنبال ادامه یافتن ایجاد مناطق حاشیه ای مطرح شده و از سال ۱۹۸۷ وارد ادبیات شهرسازی شده است. ارتقای زیست پذیری شهری معمولاً به عنوان یک اولویت در برنامه ها و سیاستهای توسعه شهری در سراسر جهان در نظر گرفته می شود. سرزندگی و زیست پذیری از لحاظ روح معنا در کنا کالبد شهر، ارتباط بسیار نزدیکی با کیفیت زندگی دارند. زیست پذیری، به یک سیستم شهری که در آن به سلامت اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و روانی همه ساکنانش توجه شده، اطلاق می شود. این کیفیت درباره فضاهای شهری مطلوب که غنای فرهنگی را انعکاس می دهند، است. اصول کلیدی که به این مفهوم استحکام می بخشد شامل برابری، عدالت، امنیت، مشارکت، تفریح و قدرت بخشیدن است. شهری موفق و زیست پذیر باید تأمین کننده امنیت و زیرساخت های اساسی باشد و نیازهای شهروندان خود را در گام اول همه فعالیت های برنامه ریزی قرار بدهد. شهر موفق دارایی های طبیعی، شهروندان خود و محیط خود را به رسمیت می شناسد و بر اساس آن بهترین بازده ممکن را تضمین می کند. گزارش های سالانه ی متعددی که توسط شرکت های مشاوره ای بین المللی، رسانه ها و آژانس های جهانی تهیه می شود، زندگی شهرها را بر اساس مجموعه ای از شاخص ها درجه بندی می کند تا کیفیت زندگی در این شهرها را نشان دهد. هرچه رتبه بندی بالاتر باشد، شهر زیست پذیرتر است. زیست پذیری شهری مستلزم تمرکز بر توانایی جمعی مردم برای زندگی در شهر است، فرصتی برای وارد کردن مجدد دولت و جامعه عمومی در گفتمان زندگی شهری. برنامه ریزی شهری همواره به دنبال اتخاذ بهترین شیوه برای مواجهه با پیچیدگی های نظام شهری و مسایل مختلفی است که گریبانگیر شهرها است. یکی از مهم ترین این شیوه ها، برنامه ریزی راهبردی است که در جهت مقابله سیستماتیک با معضلات شهری از طریق درک فرصت ها، امکانات، تهدیدهای موجود و تخصیص منابع می تواند به سازمان های شهری به ویژه شهرداری ها کمک موثری

نماید. علاوه بر این برنامه ریزی راهبردی به عنوان ابزاری کلیدی برای دستیابی به آینده ای بهتر در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و کالبدی به شمار می رود. بنابراین با توجه به مسایل پیچیده ای که در ارتباط با سطح زیست پذیری در سکونتگاه های غیررسمی به آن اشاره شد برنامه ریزی راهبردی می تواند به عنوان شیوه ای برای درک بهتر محیط درونی و بیرونی سکونتگاه های غیررسمی و نیز آرایه راهبرد برای ارتقای زیست پذیری در افق بلند مدت موثر واقع گردد. سکونتگاه های غیررسمی در شهر رشت عارضه ای ناخوانده در مدیریت شهری و پدیده ای روبه گسترش است. مساحت شهر رشت در سال ۱۳۹۵ بالغ بر حدود ۱۸۰ کیلومتر مربع بیان شده است که بنابر برخی از محاسبات، مساحت اراضی حاشیه نشین شهر قریب به ۸ کیلومتر مربع تخمین زده شده است. همچنین حدود ۱۴ درصد از کل جمعیت شهر رشت در سال ۱۳۹۵ در سکونتگاه های غیررسمی به سر می بردند (ازمهم ترین دلایل ایجاد سکونتگاه های غیررسمی در شهر رشت، عوامل متعددی همچون: سطح درآمد، سطح سواد، نقش بساز و بفروشان خرده پا، مالکین اراضی یا کسانی که اراضی به آنها واگذار شده است، مهاجرت، نوع فعالیت شغلی، شیوه اعمال مدیریت شهری، شیوه خدمات رسانی و حمایت های غیررسمی تشکیل شده است. بخش عمده سکونتگاه های غیررسمی شهر رشت در منطقه ۴ شهر قرار دارد. بنابراین در این تحقیق سکونتگاه های غیررسمی منطقه ۴ شهر رشت انتخاب شده اند. محلات غیررسمی منطقه ۴ شامل کوی جماران، سلیمان داراب، صفا سر، معلولین، پاسکیاب، کوی حافظ آباد، نخودچر، استخر عینک، حمیدیان و ولکس است بدیهی است که کیفیت زندگی و نیز زیست پذیری سکونتگاه های غیررسمی شهر رشت همچون بسیاری از سکونتگاه های غیررسمی در کشور و نیز جهان پایین است و مصداقی موارد و مشکلاتی همچون محرومیت از خدمات، وجود مشکلاتی مانند ضعف منابع درآمدی، کمبود وسایل حمل و نقل عمومی، سنگینی ترافیک و تراکم خودروها و اتلاف وقت شهروندان در تردد های شهری، کمبود فرصت ها و موقعیتهای شغلی مناسب، کمبود مراکز درمانی، گرانی و کمبود مسکن مناسب، مشکلات و آسیب های ناشی از نابرابری اجتماعی، تغذیه نامناسب، آلودگی آب، آلودگی هوا، آلودگی محیط، کمبود فضای سبز، کمبود امکانات فرهنگی، ورزشی و فراغتی، جرائم، ناامنی و آسیب های اجتماعی و ... زندگی شهری را در این مناطق با چالش های جدی مواجه ساخته است و بر لزوم توجه به زیست پذیری شهری بیش از پیش افزوده است. بنابراین این تحقیق به دنبال سنجش زیست پذیری این سکونتگاه ها نیست. چراکه تحقیقات قبلی و نیز گزارش های متعدد بر پایین بودن سطح کیفیت زندگی در سکونتگاه های غیررسمی شهر رشت صحت می گذارد. بنابراین این پژوهش به دنبال شناسایی راهبردهایی برای ارتقای زیست پذیری این سکونتگاه ها با استفاده از روش ها و مدل های تحلیل سیستماتیک است. تا با شناسایی نقاط ضعف، قوت، فرصت و تهدیدها بتواند از طریق یک الگوی تحلیلی راهبردهای مناسب برای ارتقای زیست پذیری سکونتگاه های غیررسمی منطقه ۴ شهر رشت را شناسایی و ارائه دهد.

مبانی نظری

بررسی های صورت گرفته در زمینه اسکان غیررسمی نشان میدهد که در سال ۱۸۰۰ میلادی فقط ۵۰ میلیون نفر در سراسر کره خاکی در مناطق شهری سکونت و زندگی می کردند. این عدد در سال ۱۹۷۵ میلادی به چیزی حدود ۱٫۵ میلیارد نفر و در سال ۲۰۰۰ میلادی به ۳ میلیارد نفر افزایش پیدا کرد که این جمعیت، از کل جمعیت کره زمین در سال ۱۹۶۰ نیز بیشتر گردیده است. در گزارشی که دبیرکل سازمان ملل در دوازدهمین اجلاس کمیسیون توسعه پایدار بیان نمود، حدود ۹۰۰ میلیون نفر از جمعیت جهان در زاغه ها (سکونتگاه های غیررسمی) زندگی میکنند و پیشبینی می شد این تعداد در ۳۰ سال آینده به جمعیتی حدود ۲ میلیارد نفر برسد. ارتقا بخشی (بهبودی) در ۲۰ سال اخیر ارتقا بخشی یا بهسازی بیش از هر رویکرد دیگری مورد توجه سیاستگذاران و مدیران شهری قرار گرفته است. در حقیقت بهسازی شروعی برای به رسمیت شناختن حق شهروندی و حق زندگی فقرا در شهر می باشد. این رویکرد در مقایسه با رویکردهای قبلی مزیت های فراوانی دارد و نهنها جایگزین مناسبی برای پاکسازی و جابجایی است بلکه با حداقل اغتشاش زندگی اجتماعی و اقتصادی همراه است. اگر بخواهیم بانگاه مدیریتی و سیاسی به این رویکرد بنگریم با یک توجه مشهور همراه است، یعنی «اگر نمیتوانید با آنها مبارزه کنید، به آنها ببینید» که به نوعی بر ناچاری مدیریت موجود در پذیرش واقعیت سکونتگاه های غیررسمی و الزام ارائه برنامه های قابل پذیرش دلالت می ورزد. ضرورت استفاده در این رویکرد بر قابلیت های درونزای فقرا و پرهیز از جابجایی آنان دلالت دارد، از اواخر دهه ۱۹۷۰ و از زمانی آغاز شد که سکونتگاه های فقیرنشین به عنوان یک پدیده ساختاری ماندگار پذیرفته شدند. بطور کلی برنامه ارتقا بخشی در ۳ محور اصلی اقدامات و راهکارها دنبال میشود که ایجاد اشتغال و درآمد در این میان دارای نقش اساسی در بهبود مسکن و محیط زندگی فقرا می باشد. همچنین علاوه بر پذیرش حق سکونت و توسعه و تقویت سرمایه اجتماعی در میان فقرا، افزایش درآمد ثابتی اتفاق می افتد که این امر به اصلاح و بهبود محیط و مسکن میانجامد. به عبارتی علاوه بر تأمین امنیت سکونت، عمده ترین حوزهای که نیاز است دولت در آن برنامه ریزی کند، تلاش در بهبود جنبه های معیشتی فقرا می باشد. فقرا به دنبال زندگی بهتر و شغل مناسب هستند و دسترسی به اشتغال فراگیر، همواره کاهش فقر را به دنبال خواهد داشت و دارد و به تأمین مسکن در استطاعت و فراهم آمدن خدمات اساسی کمک می نماید. در جدول شماره (۱) میتوان بخشهایی از پروژه بهسازی و ارتقا بخشی را مشاهده نمود:

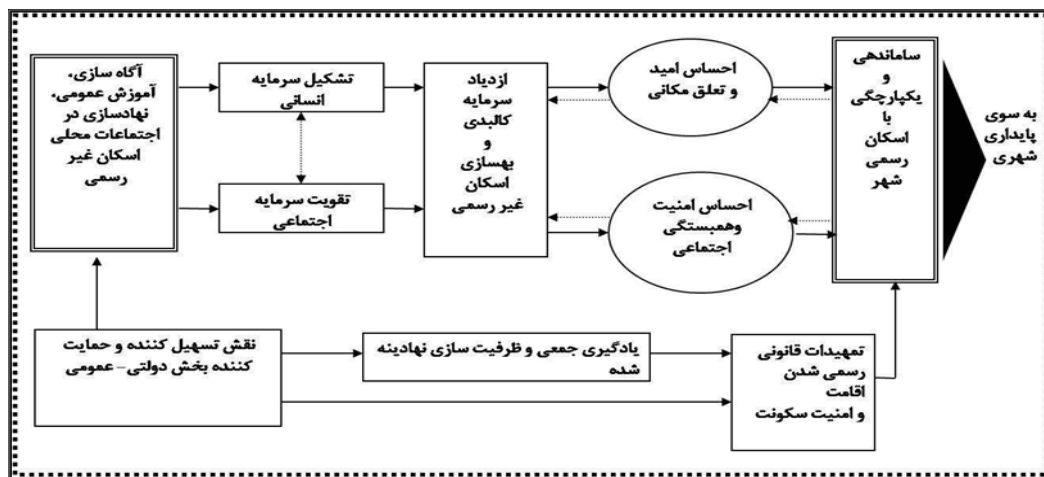
جدول ۱: اجزای پروژه بهسازی و ارتقاء بخشی محله های فقیرنشین*

الف: فیزیکی	ب: اجتماعی	ج: اقتصادی
۱. زیرساخت های راه و پیاده راه	۱. تسهیلات بهداشتی	۱. وام مسکن و زیرساخت ها
۲. تأسیسات بهداشتی	۲. تسهیلات آموزشی	۲. وام های کسب و کار کوچک
۳. جمع آوری زباله	۳. تسهیلات اجتماعی محلی	۳. ایجاد اشتغال
۴. فاضلاب	۴. پارک ها و زمین بازی	۴. تعلیم و حرفه آموزی
۵. آب آشامیدنی	۵. دیگر فعالیت های اجتماعی	۵. اتحادیه تجاری (تعاونی)
۶. روشنایی معابر		

مأخذ: 1; unescap,2001

با همه تفاسیر، بر رویکرد فوق ذکر انتقاداتی هم وارد می باشد که از جمله آنها میتوان به ناکافی بودن مشارکت محلی، استانداردهای ناکافی زیرساختها و گران بودن برای تعمیر دادند آن، ضعف در بازگشت هزینه، وجود نظام برنامه ریزی و اجرایی متمرکز اشاره کرد. همچنین در این پروژهها امکان واگذاری مسکن به دیگران از سوی فقرا وجود دارد زیرا به سرعت، ارزش زمین در محله بالا میرود و اهالی، پس از فروش زمین به سرعت به جای دیگری میروند و افراد دارای وضعیت مالی بهتر جای آنان را میگیرند. 8. توانمندسازی: بانک جهانی و سازمان ملل متحد و مؤسسه بین المللی ایالات متحده (یو اس آ اف دی) در اواخر دهه ۱۹۷۰ از یک شیوه جدید رونمایی نمودند که بر اساس آن، دولتها زمینه و تسهیلات بهبود شرایط فقرا را شکل داده و این اجتماعات فقیر هستند که خود، باید راه ارتقای خود را پیدا کنند. در واقع توانمندسازی، ایجاد چارچوبهای قانونی، نهادی، اقتصادی، مالی و اجتماعی برای افزایش کارایی اقتصادی و کارآمدی اجتماعی در توسعه بخش مسکن است. مجموعه ای از سیاست های متنوع در دهه ۱۹۸۰، جهت افزایش کارایی بخش مسکن اتخاذ گردید که عمده ترین آنها عبارت اند از: ۱. افزایش حقوق مالکیت ۲. افزایش و ساماندهی تأمین مالی ۳. هدفمند و عقلایی کردن یارانهها ۴. تأمین زیرساختها ۵. اصلاح مقررات و استانداردها ۶. افزایش رقابت در بخش مسکن ۷. خصوصیسازی تأمین خدمات ۸. همچنین فعال کردن بنگاههای طرف قرارداد کوچک مقیاس ۹. کارگران غیررسمی ۱۰. شرکت های خصوصی ۱۱. سازمانهای غیردولتی و ۱۲. سازمانهای مبتنی بر اجتماعات محلی. در واقع راهبرد توانمندسازی در بخش مسکن، بخشی از مباحث وسیعتر پیرامون حاکمیت (حکمرانی) خوب شهری و شفافیت و مانند آن می باشد. شرایط حکمرانی خوب شهری به طور مستقیم با برنامههایی که کارایی و اثربخشی بیشتری در استفاده از منابع از طریق تعدیل ساختاری مدیریت دولتی دنبال می نمایند ارتباط دارد. توانمندسازی در مفهوم عام خود ۳ جنبه کلی را شامل می شود: جنبه اول در قالب توانمندسازی بازار، که در تبعیت از سیاست های نئولیبرالیسم، دخالت فعال دولت در تخصیص و تولید کالا و خدمات و کنترل برای ایجاد اشتغال و استفاده از درآمدها و یارانهها برای ایجاد رقابت فراگیر و دسترسی برابر به خدمات را به همراه داشت. جنبه دوم، توانمندسازی سیاسی است که دگرگونی ساختار و کارکردهای محلی را در ارتباط با بازار و اجتماع دنبال می نماید. این جنبه از راه تمرکززدایی اداری - اجرایی، دموکراتیزه کردن، اصلاح نهادی و مدیریتی، بکارگیری سازمانهای غیردولتی و سازمانهای مبتنی بر جوامع محلی و نیز برگزیدن راهبردهای توانمندسازی بازار و اجتماع، در پی رفع موانع سیاسی و اجرایی می باشد. به عبارتی توانمندسازی سیاسی عمدتاً با مفهوم حکمرانی خوب پیوند میخورد که از سوی بسیاری از مؤسسات بین المللی ترویج می گردد. بطور کلی می توان گفت حکمرانی خوب نیز مستقیماً با برنامههایی که کارایی و اثربخشی بیشتری در استفاده از منابع از طریق تعدیل ساختاری مدیریت دولتی دنبال میشود، در ارتباط می باشد. اما سومین جنبه توانمندسازی، محلی است که از سوی دولتهای محلی و ملی برای هماهنگی و تسهیل کوششهای سازمانهای اجتماع محلی و محله محور برای نوآوری، برنامه ریزی و اجرای طرح های آنها از راه اصولی همچون تعیین هدف، مسیر، سازماندهی و مدیریت فرایند توسط خود اجتماع دنبال میشود. سیاستهای توانمندسازی بر اصول تفویض اختیار مبتنی است و اینکه تصمیمات مربوط به سرمایه گذاری در منابع توسعه اقتصادی، اجتماعی و مادی داخلی باید در پایینترین سطح کارایی باشد و برای اکثر فعالیت های ارتقابخشی، پایینترین سطح اثربخشی و کارایی، سطح اجتماع محلی و محله است. توانمندسازی در دهه ۱۹۹۰ اهمیت بیشتری پیدا نمود و نه تنها در زمینه اصلاح نهادی بلکه در زمینه حکمرانی نیز به صورت مستمر پیگیری شد. در این دهه این مسائل به ارزیابی مجدد و اساسی نقش مشارکت اجتماعی در توانمندسازی ختم گردید. در واقع در رویکرد توانمندسازی بر این عقیده استوار بود که اجتماعات یا همان گروههای انسانی باید بیشتر، موضوع برنامه ریزی باشند تا اینکه به عنوان هدف برنامه ریزی به ما مورد توجه قرار گیرند و اینکه مرکز قدرت سازمانی و تصمیم سازی باید با سازمانهای مبتنی بر اجتماعات محلی و محلات باشد و با اقدامات دولت ملی و محلی توانمند گردند. در واقع توانمندسازی اجتماعات محلی، رابطه میان دولت و سازمانهای اجتماع محلی با برنامه ریزی مشارکتی سامان داده میشود که در آن، اجتماع محلی در تصمیم سازی و تعیین اهداف و اولویت های برنامه ریزی نقشی تعیین کننده دارد و حاصل این چنین توانمندسازی، توسعه اجتماع محلی است که نوعی نگرش به توسعه از پایین است و از طریق سازمانهای غیردولتی قابل تحقق است. در این میان، استفاده از مدل توسعه اقتصادی می تواند بعنوان فرایندی مطلوب باشد که در آن ظرفیت سازی بلندمدت اجتماع محلی صورت میپذیرد و اهداف اقتصادی، اجتماعی و محیطی در آن با هم تلفیق می گردند. یکی از مزیت های توسعه محلی از نظر اقتصادی، بکارگیری توانها و ظرفیت های مردم و به جریان انداختن منابع محلی می باشد. توسعه اقتصادی در سطح اجتماع محلی،

تحت یک سازمان غیردولتی و یا سازمانی مبتنی بر جامعه محلی صورت می گیرد که در آن، استفاده از سرمایه اجتماعی برای دستیابی به اهداف جمعی، بسیار مهم است. به عبارتی، توسعه اقتصادی جامعه محلی، فرایند تولید ثروت به وسیله بسیج منابع محلی برای تولید کالا و خدمات قابل ارائه به بازار می باشد که می توان آن را نوعی اقدام از پایین به بالا جهت بهبود شرایط اقتصادی محله دانست. در این پروسه، سازماندهی اجتماع محلی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می باشد که باید در سطح ساده و محله صورت پذیرد. در واقع برای ظهور مشارکت در سطوح مختلف، بر جامعه مدنی تأکید میگردد که نقشی محوری در ارتقای استانداردهای زندگی اقشار کمدرآمد و تمرکززدایی در مشارکت ایفا می نماید. از این روی باید گفت که توانمندسازی اجتماع محلی و توسعه محلی، رویکردی غیرمتمرکز و مشارکتی می باشد که علاوه بر مشارکت در ساخت و ساز و بهبود محله، ضرورت درگیر شدن خود ساکنان محله در تصمیم سازی و فرایند برنامه ریزی برای تعیین اولویت های اقدام و حمایت در اجرا را ضروری میداند. در مجموع برای توانمندسازی در این معنا به مقتدرسازی نیاز می باشد که به مفهوم گسترش آزادی در انتخاب و عمل است و افزایش امکانات و داراییهای فقرا جهت مشارکت در مذاکره، اعمال نظر، کنترل و حفظ پیوند با نهادهای مسئولی است که در زندگی آنها تأثیرگذار میباشد. در نمودار شماره ۱، در پژوهش فوق رویکرد توانمندسازی تشریح شده است.

شکل ۱: چارچوب نظری سازماندهی سکونتگاه های غیررسمی و رویکرد توانمندسازی (مأخذ: صرافی، ۱۳۸۱: ۴)

در مجموع یکی از مباحث مهم و مورد تأکید در توانمندسازی، مقتدرسازی جامعه به منظور مشارکت مردم در امر بهسازی و سازماندهی محیط زندگی خود میباشد. با توجه به نمودار یا چارچوب رویکرد توانمندسازی ملاحظه می شود که برای تحقق امر مشارکت و توانا سازی افراد و گروهها، گام اول را دولت و به بیانی نهادهای مدیریتی باید بردارند. یعنی نهادهای مدیریتی یا مدیریت شهری باید در راستای فراهم سازی زمینه های مشارکت و توانمندسازی افراد و جامعه گام های اولیه را برداشته و زمینه سازی نمایند. در واقع تأکید در رویکرد توانمندسازی بر آن است که بدون دخالت و زمینه سازی مدیریت شهری یا دولتی، همه تلاشهای موجود از سوی افراد و گروهها راه به جایی نخواهد برد آنگونه که تاکنون تجربه های مختلف داخلی و خارجی این امر را ثابت نموده است.

پیشینه پژوهش

از نیمه دوم دهه ۱۹۸۰ واژه سکونتگاه های غیررسمی، به علت نارسایی و ضعفی که اصطلاح حاشیه نشینی به جهت تعریف صحیح شیوه زندگی مورد نظر و تعمیم های مجهولانه و نادرست زمانی و مکانی مخدوش گشته و در تبیین صحیح ماهیت زندگی حاشیه نشینی ثقیل افتاده بود، جایگزین این اصطلاح و واژه هایی همچون آونک نشینی، زاغه نشینی، حلبی آباد و ... گشته و ما نیز در این مطالعه به لحاظ مناسب تر بودن از این واژه استفاده کرده ایم. سکونتگاه های غیررسمی از این دهه در مطالعات جغرافیایی و سایر مباحث مربوط به شهر جایگاه خاصی را پیدا نمود و به سرعت در مفاهیم و ادبیات معاصر وارد گردیده و مورد مطالعه و بررسی قرار داده است. در سال ۱۳۵۰ موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران به خواست سازمان برنامه و بودجه طرح گسترده ای برای مطالعه حاشیه نشینی در کشور تهیه کرد که با مطالعه شهر تهران آغاز گردید. فرید، ۱۳۶۸، در کتاب جغرافیا و شهرشناسی خود به مباحثی نظیر بافت شهر، جمعیت شهری، توسعه و واژه شناسی ارگانیک شهری را مطرح نمود. شکوئی، ۱۳۷۳، در فصل سوم کتاب دیدگاههای نو در جغرافیای شهری در بحث شهر و مفاهیم شهری به بخش های نظیر ویژگیهای روستایی در برابر ویژگیهای شهری و بخش مرکزی شهرها پرداخته است. گیلبرت، آلن و گالگر، ژوزف، ترجمه پرویز کریمی ناصری، ۱۳۷۵، در فصل سوم کتاب شهرها، فقر و توسعه شهرنشینی در جهان سوم بحث های نظیر علت جا به جایی مردم، ویژگیهای مهاجران و در فصل چهارم بخش غیر رسمی و در فصل پنجم فقیران پرداخته

است؛ و محققانی مانند: صفوی (۱۳۸۲)، ایراندوست و صرافی (۱۳۸۶)، محمدی و همکاران (۱۳۸۷) ربانی و همکاران (۱۳۸۷)، رهنما، محمدرحیم و توانگر، معصومه (۱۳۸۷)، لادن مقدم و رزقی شیرسوار (۱۳۸۸)، عنابستانی (۱۳۸۹) رستم زاده و یاور (۱۳۹۱)، داددش پور و همکاران (۱۳۹۱)، عبودی و همکاران (۱۳۹۱)، دهبان و محجوبه (۱۳۹۲)، ایراندوست و همکاران (۱۳۹۳)، قنبری و همکاران (۱۳۹۳)، پریزادیو همکاران (۱۳۹۳)، رحمانیو همکاران (۱۳۹۴)، عزت پناه و بختیار (۱۳۹۴)، شریف نژاد و نقش بندی (۱۳۹۴)، صفرآبادی و اعظم و همکاران (۱۳۹۵)، علیتاجر و همکاران (۱۳۹۵)، ویسی و فرزاد (۱۳۹۶)، بزرگز و همکاران (۱۳۹۶)، حیدری و همکاران (۱۳۹۷) سال، مهره کش و همکاران (۱۳۹۸)، احدنژاد روشنی و همکاران (۱۳۹۸)، در رابطه با موضوع مقاله تحقیقاتی را انجام داده اند که در بیشتر موارد عوامل اقتصادی و مهاجرت رابطه مستقیمی با زیست پذیری محلات داشته است همچنین دویران (۱۳۹۹) در مقاله‌ای تحت عنوان سنجش زیست پذیری بافت های شهری باتاکید بر پایداری اجتماعی (مطالعه موردی: محلات سکونتگاه های غیررسمی شهر همدان) به این نتیجه رسیدند که، علی رغم تفاوت فضایی در محلات، پایداری اجتماعی در این محله ها مشابه است. تفاوت میانگین بین شاخص های مشارکت و امنیت اجتماعی نسبتا کم است، اما تفاوت بین شاخص کیفیت زندگی و سایر شاخص ها نسبتاً بالاست. در واقع بین شاخص های پایداری اجتماعی فاصله ای کم در عینی و بعد ذهنی و کیفیت زندگی با توجه به سطح دسترسی به خدمات رضایت از خدمات ارائه شده نشان دهنده خرابی خدمات و در مورد انتظار از ارائه خدمات در این محله ها، مقدار ذکر شده نسبتاً پایین است. و محلوجی و همکاران (۱۴۰۰) ارزیابی عوامل موثر بر زیست پذیری شهری در سکونتگاه های غیر رسمی مطالعه منطقه ۱۴ شهر اصفهان به این نتیجه رسیده اند که در بررسی شاخص های اقتصادی در زیست پذیری شهری، میانگین کل ۲,۱۳ درصد از سطح متوسط استاندارد پایین تر و حاصل از نارضایتی بیشتری در بین ساکنان محلات می باشد. در میان موارد مورد بررسی در شاخص اقتصادی، اوضاع سرمایه گذاری در محلات با میانگین ۱,۸ از پایین ترین رضایت در میان ساکنین محلات برخوردار بوده و در عین حال شاخص کالبدی با میانگین کل ۲,۵۸ از بالاترین رضایت برخوردار می باشد اما از متوسط استاندارد کمتر است و در این شاخص نیز نماگر وضعیت برخورداری از خدمات مذهبی با میانگین ۳,۲۴ از بیشترین رضایت برخوردار است. موراتیدیس (۲۰۲۰) در پژوهشی تحت عنوان «رضایت رفت و آمد، رضایت محله و رضایت مسکن به این نتیجه رسیدند، که رضایت رفت و آمد به طور غیر مستقیم، به طور عمده از طریق رضایت از محله و رضایت شعلی، با رفاه ذهنی مرتبط است. رضایت از محله به طور مستقیم، بلکه غیر مستقیم از طریق رضایت از روابط شخصی، رضایت از مسکن و رضایت از اوقات فراغت نیز مربوط به رفاه ذهنی است. مشخص شد که رضایت از مسکن ارتباط مستقیمی با رفاه ذهنی دارد. پاتول (۲۰۲۰) در پژوهشی تحت عنوان «توسعه یک روش برای ارزیابی پتانسیل زیست پذیری: با هدف ارزیابی پتانسیل زیست پذیری براساس عوامل جغرافیایی یکپارچه شهری در کلکته هند» و با روش تحلیل عاملی و رگرسیون لجستیک با تمرکز بر روی تجمع شهری در کلکته با تحقیق بر روی ۴۵۴ نفر به این نتیجه رسیدند که، عوامل فرهنگی و اجتماعی مثبت و مطلوبی بیش از عوامل اقتصادی هستند تا زیست پذیری و قابلیت سکونت کلکته را به عنوان یک کلانشهر بیشتر کنند. لی یو و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی تحت عنوان «استفاده از داده های چند منبع برای ارزیابی زیست پذیری در هنگ کنگ در سطح جامعه محور: یک رویکرد ترکیبی عینی-ذهنی» با هدف ایجاد یک رویکرد جامع برای اندازه گیری زیست پذیری شهری بر اساس داده های آماری، داده های جغرافیایی (به عنوان مثال نقاط مورد علاقه)، بررسی پرسشنامه ها و داده های رسانه های اجتماعی (اینستاگرام)، از دو زاویه عینی و ذهنی و با روش تجزیه و تحلیل مبتنی بر جی ای اس به این نتیجه رسیدند که مناطق مرکزی هنگ کنگ با سطح شهرنشینی بالاتر نسبت به مناطق حومه ای قابل زیست تر هستند.

۲- روش انجام تحقیق

این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت و روش شناسی توصیفی-تحلیلی است. روش گردآوری اطلاعات به صورت اسنادی (کتابخانه ای) و بخشی دیگر بصورت میدانی (پیمایشی) است. در روش اسنادی از اطلاعات شهرداری رشت در مناطق تابعه و اطلاعات نفوس و مسکن شهر جهت مطالعات انسانی و در روش میدانی نیز با تهیه نقشه های شهری و تصاویر ماهواره ای و پرسشگری از کارشناسان شهرداری رشت و سایر ادارات مرتبط و مشاهدات میدانی و مصاحبه بهره گرفته شده است. علاوه بر موارد فوق از نتایج و یافته های طرح های جامع و تفصیلی دوم و سوم شهر رشت نیز استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق شامل کارشناسان، مدیران شهری صاحب نظر، آگاه و مطلع از سکونتگاه های غیررسمی منطقه ۴ رشت به تعداد ۱۵ نفر و همچنین ساکنان محلات مورد مطالعه خواهند بود که به دو صورت نمونه هدفمند و روش نمونه گیری در بین ساکنان محلات (حدوداً ۳۸۴ پرسشنامه) و براساس جدول مورگان محاسبه، انتخاب و بصورت تصادفی مورد پرسشگری قرار می گیرند. جهت تجزیه و تحلیل داده ها و ارائه استراتژی ها، از مدل ترکیبی تحلیل استراتژیک SWOT، مدل برنامه ریزی استراتژیک کمی QSPM و همچنین تکنیک DEMATEL بهره گرفته شد. در این روش با شناسایی عوامل در ماتریس سوات، برای تقویت نقاط قوت، از بین بردن یا به حداقل رساندن نقاط ضعف، بهره برداری از

فرصت ها و شناسایی تهدیدات، میتوان برنامه‌های عملیاتی را تدوین نمود. یکی از این روش های مناسب جهت تحلیل ماتریس سوات، روش دیمتل است. بر این اساس، متدولوژی یکپارچه و گام به گام تحقیق در زیر ارائه شده است:

گام ۱- ترسیم ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف) و ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (فرصتها و تهدیدها)

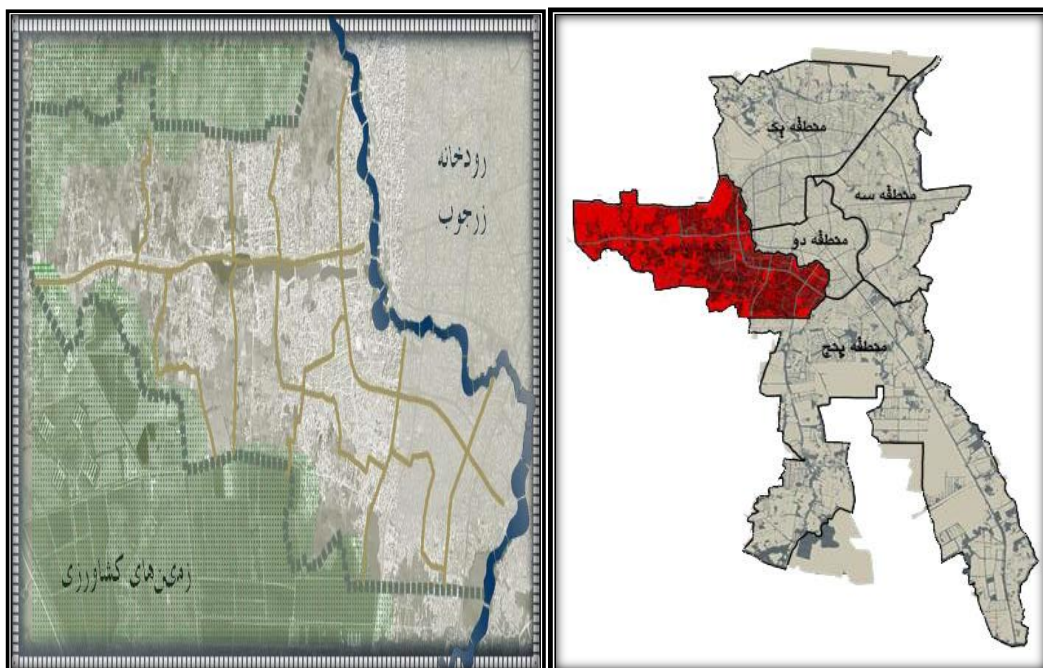
گام ۲- شناسایی روابط بین هریک از عوامل ماتریس سوات

گام ۳- تعیین میزان اثرگذاری هریک از این عوامل بر یکدیگر با تکنیک دیمتل

گام ۴- مشخص کردن استراتژیهای اصلی تحقیق با استفاده از روش سوات

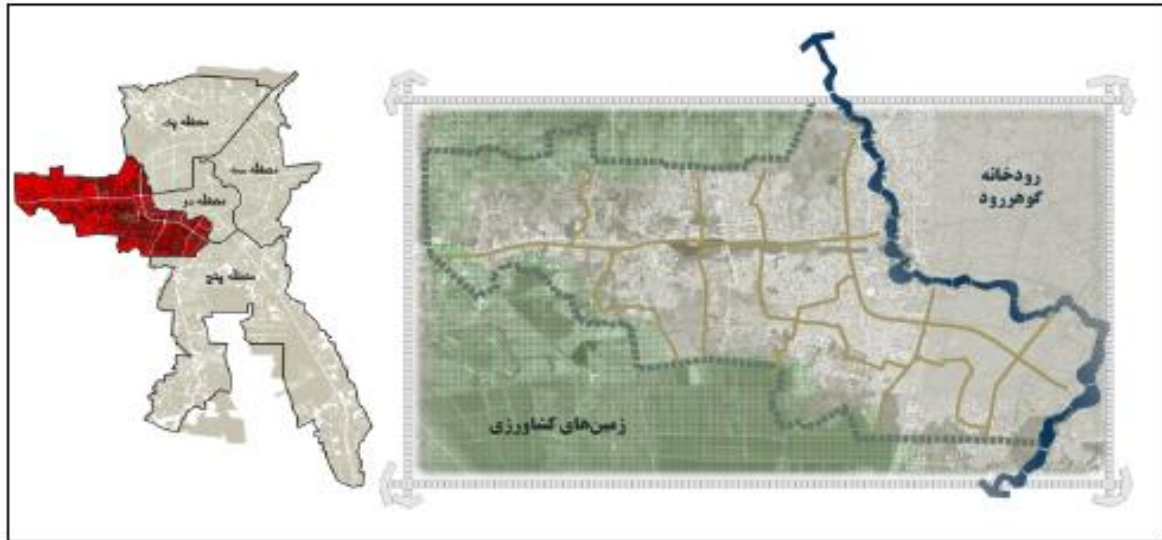
گام ۵- اولویتبندی استراتژیها با استفاده از ماتریس QSPM

بنابراین جهت برآورد داده‌ها از نرم افزار Excel اگسل و spss، جهت ترسیم نقشه‌ها از نرم افزار Gis استفاده شد. قلمر مکانی تحقیق منطقه ۴ در شهر رشت است شهر رشت با وسعتی معادل حدود ۱۸۰ کیلومتر مربع و موقعیت جغرافیایی ۴۹ درجه ۲۸ دقیقه طول شرقی و ۳۷ درجه و یک دقیقه عرض شمالی در شمال کشور واقع گردیده است. از نظر سیاسی این شهر در شهرستان رشت و بعنوان مرکز شهرستان بوده و از شمال به شهر خمام، از شمال غرب به شهر انزلی، از غرب به شهرهای فومن و صومعه سرا، از جنوب به شهر سنگر، از جنوب غرب به شهر شفت، از شرق به شهر آستانه و از شمال شرق به شهرهای لشت نشاء و خشک بیجار متصل و محدود می‌گردد.

شکل ۲: موقعیت منطقه چهار در شهر رشت و نمایش سایر مناطق به تفکیک (مأخذ: نگارندگان).

منطقه چهار در آخرین تقسیم بندی ۵۵ گانه ی محلات شهر رشت، دارای ۱۱ محله از شهر به نام پاسکیاب، یخساز، یخساز (عینک)، نخودچر، خورسندی، صف سر، ولکس، حمیدیان، سلیمانداراب، الکتریک و شهرک قدس می‌باشد بخش قابل توجهی از منطقه چهار در طی سال‌های اخیر به زیر ساخت و ساز رفته است. قدیمی‌ترین محله‌های این منطقه در قسمت شرقی منطقه و بلوار شهید بهشتی قرار دارند. محله‌های استقامت، رازی، کوی آریا و منظره نسبت به سایر محله‌ها از قدمت بیشتری برخوردارند. محله‌های منظره، سلیمانداراب و عینک از شهرت بیشتری برخوردارند است. روستاهای الحاق شده به محدوده ی شهر همچون آت‌شگاه، احمدسرگوراب و سرگوراب در پیرامون منطقه کماکان شکل روستایی خود را حفظ کرده‌اند.

شکل ۳: موقعیت منطقه ۴ در شهر رشت (مأخذ: نگارندگان).

۳- نتایج

عوامل داخلی و خارجی تأثیرگذار بر ارتقاء زیست پذیری سکونتگاه‌های غیر رسمی از بررسی مطالعات مرتب از قبیل نظرات اساتید و کارشناسان در اسکان غیررسمی، شناخته شدند و در ماتریس ارزیابی آن قرار گرفتند. تعداد عوامل داخلی در این پژوهش ۲۶ عامل شناسایی شد. از این تعداد، ۱۴ عامل به عنوان نقاط قوت و ۱۲ عامل به عنوان نقاط ضعف شناسایی شد. ابتدا عواملی که قوت بخش ارتقاء زیست پذیری هستند و سپس آنهایی که ارتقاء زیست پذیری منطقه ۴ شهر رشت را ضعیف میکنند، در این ماتریس قرار گرفتند. در این میان ۲۱ عامل خارجی نیز مشخص گردید که از این تعداد ۹ عامل به عنوان فرصت‌ها و ۱۲ عامل به عنوان تهدیدها شناسایی شد در ادامه به توصیف و رتبه بندی هر یک از عوامل اشاره می‌گردد.

نقاط قوت

در جدول زیر به نقاط قوتی که بتواند موجب ارتقاء زیست پذیری گردد آورده شده است نتایج جدول نشان می‌دهد که حدود ۶۲ درصد در حد متوسط تا زیاد معتقد هستند که قیمت زمین و ساختمان نسبت به مناطق همجوار از نظر ارزان و مناسب بودن موجب خواهد شد تا زیست پذیری در این مناطق افزایش یابد حدود ۶۶ درصد از نتایج نشان می‌دهد که وجود زمین برای تأمین نیازهای خدماتی ساکنین از جمله نقاط قوتی است که موجب می‌گردد زیست پذیری در این منطقه افزایش یابد حدود ۷۰ درصد از نتایج در حد متوسط تا زیاد نشان می‌دهد که دسترسی به تسهیلات زیربنایی آب، برق، گاز و تلفن در اکثر واحدهای مسکونی می‌تواند موجب بالا رفتن کیفیت زیست پذیری در منطقه گردد و ۶۵ درصد از پاسخگویان اعتقاد دارند که مالکیت شخصی مسکن و پایین بودن نسبت اجاره نشینان از جمله نقاط قوتی است که به موجب ارتقاء زیست پذیری می‌گردد و حدود ۶۹ درصد از نتایج در حد متوسط تا بسیار زیاد نشان دهنده این نقطه قوت است که تمایل ساکنین جهت عضویت در صندوق‌های قرض الحسنه یکی دیگر از نقاط قوتی است که می‌تواند به ارتقاء زیست پذیری کمک کند ۷۹ درصد معتقد هستند که وجود شرایط لازم جهت ایجاد بنگاه‌های کوچک اقتصادی در ارتباط با توانمندی محله‌های منطقه می‌تواند به بالا رفتن کیفیت زندگی در محله کمک کند و ۷۹ درصد از نتایج نشان می‌دهد که استفاده از مصالح استاندارد در ساخت واحدهای مسکونی جدید می‌تواند از جمله نقاط قوتی است که می‌تواند به ارتقاء زیست پذیری کمک کند.

جدول ۲- عوامل داخلی (نقاط قوت) موثر بر ارتقاء زیست پذیری در منطقه ۴

درجه بندی	وزن	امتیاز وزنی	اصلا	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	نقاط قوت (Strength)
S1	۰/۰۹	۰/۴۵		۲۰/۳	۱۵/۶	۲۷/۹	۱۹/۸	۱۶/۴	قیمت زمین و ساختمان نسبت به مناطق همجوار از نظر ارزان و مناسب بودن
S8	۰/۰۷	۰/۲۸		۲۰/۳	۱۲/۲	۴۴	۱۱/۷	۱۱/۷	وجود زمین برای تأمین نیازهای خدماتی ساکنین
S2	۰/۰۹	۰/۴۵	۴/۲	۱۵/۶	۸/۳	۲۸/۱	۳۹/۶	۴/۲	دسترسی به تسهیلات زیربنایی آب، برق، گاز و تلفن در اکثر واحدهای مسکونی
S9	۰/۰۷	۰/۲۸	۳/۹	۲۰/۱	۱۲	۲۳/۷	۲۰/۳	۲۰/۱	مالکیت شخصی مسکن و پایین بودن نسبت اجاره نشینان
S10	۰/۰۷	۰/۲۸	۴/۲	۱۲	۱۶/۱	۳۹/۸	۱۵/۶	۱۲/۲	تمایل ساکنین جهت عضویت در صندوق‌های قرض الحسنه
S11	۰/۰۷	۰/۲۸		۱۶/۴	۳/۹	۴۸/۲	۱۵/۶	۱۵/۹	وجود شرایط لازم جهت ایجاد بنگاه‌های کوچک

									اقتصادی در ارتباط با توانمندی محله های منطقه
S3	۰/۰۹	۰/۴۵		۸/۳	۱۶/۱	۲۴/۲	۲۷/۹	۳۳/۴	استفاده از مصالح استاندارد در ساخت واحدهای مسکونی جدید
S12	۰/۰۷	۰/۲۸	۱۲/۲	۸/۳	۴۴	۲۷/۶	۷/۸	۱۲/۲	وجود روحیه مشارکت پذیری مناسب ساکنین برای حل مسائل محله
S4	۰/۰۹	۰/۴۵	۴/۲	۲۸/۱	۱۹/۸	۳۱/۸	۱۶/۱	۴/۲	نیروی کار فراوان و ارزان
S5	۰/۰۹	۰/۴۵		۱۲/۲	۱۲	۳۲/۳	۲۳/۷	۱۹/۸	ارتباطات و روابط همسایگی
S13	۰/۰۷	۰/۲۸	۸/۱	۴/۲	۳۶/۲	۳۱/۵	۲۰/۱	۸/۱	اعتماد ساکنان به اقوام، دوستان، همسایگان و ساکنان محله
S6	۰/۰۹	۰/۴۵	۳/۹	۸/۱	۳۲	۳۶/۲	۱۹/۸	۳/۹	به رسمیت شناختن ساکنین محله از طرف مدیریت شهری
S7	۰/۰۹	۰/۴۵		۴/۲		۳۶/۲	۳۹/۶	۲۰/۱	نگرش مثبت در بین مدیران شهری به ارائه خدمات شهری
	۱/۰۵	۴/۸۳							مجموع

ماخذ: یافته های تحقیق، ۱۴۰۳

نقاط ضعف

در جدول زیر نقاط ضعف در منطقه ۴ شهر رشت مشاهده می گردد برطبق جدول ۳ درصد از پاسخگویان معتقد هستند که یکی از نقاط ضعفی که در منطقه وجود دارد وجود افراد شاغل در فعالیت های غیر تولیدی است و از دیدگاه ۸۴ درصد از افراد کمبود فرصت های شغلی در درون محله و مراجعه ساکنین به سایر محلات را از جمله ضعف هایی می دانند که در محله وجود دارد و تا زمانی که بر طرف نگردد محیط زیست ارتقا نخواهد یافت از دیدگاه ۷۶ درصد از نتایج پرسشنامه ضعف اقتصادی و درآمد پایین تر در مقایسه با سایر محلات از جمله ضعف هایی است که تا زمانی که برطرف نگردد کیفیت محیط زیست بهبود نخواهد یافت بر طبق نتایج مندرج در جدول زیر حدود ۷۵ درصد ساخت و سازهای غیرمجاز در برخی کوچه ها و مشکلات عرض معبر را بعنوان ضعف محله می دانند از دیدگاه حدود ۶۸ درصد عدم روشنایی مناسب برخی از معابر به خصوص معابر اصلی بعنوان ضعف محسوب می گردد از دیدگاه حدود ۷۹ درصد کمبود برخی کاربریها مانند: ورزشی آموزشی و فرهنگی، بهداشتی درمانی و.... به نقطه ضعف است از دیدگاه حدود ۹۰ درصد فشار پایین آب و قطعی متعدد برق، ۸۶ درصد ضعف و عدم انسجام پایگاه های مذهبی محله، ۸۷ درصد دزدی قاچاق و انحرافات اجتماعی در بین ساکنین، حدود ۸۰ درصد کم بودن سابقه سکونت ساکنین در سطح محله، بیش از ۸۵ درصد وجود شغل های کاذب در بین افراد ساکن در محله، بیش از ۹۰ درصد مشکلات مربوط به عدم وجود سیستم دفع آبهای سطحی مناسب در معابر اصلی و فرعی، بیش از ۸۰ درصد مشکلات مربوط به عدم جمع آوری زباله در برخی از معابر و تخلیه زباله در نزدیکی محله، ۵۱ درصد مشکلات مربوط به وجود حیوان خانگی در برخی منازل در داخل بافت مسکونی، بیش از ۸۰ درصد آلودگی های ناشی از کارگاه های کوچک در کنار خیابان اصلی، بیش از ۵۰ درصد فراهم نبودن شرایط دسترسی ساکنین به مسوولین شهری برای انعکاس مسائل و مشکلات و بیش از ۹۰ درصد بی اعتمادی به وعده های مسوولین و مدیریت شهری در بهسازی محله را به عنوان یک ضعف در ارتقاء زیست پذیری محله می دانند

جدول ۳- عوامل داخلی نقاط ضعف ارتقاء زیست پذیری در منطقه ۴ شهر رشت (ماخذ: یافته های تحقیق، ۱۴۰۳)

درجه اهمیت	وزن نرمال	نمره نهایی	اصلا	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	نقاط ضعف (Weakness)
W14	۰/۰۳	۰/۱۲				۴۸/۴	۳۹/۸	۱۱/۷	افراد شاغل در فعالیت های غیر تولیدی
W1	۰/۰۶	۰/۳		۴/۲	۱۲/۲	۲۴/۲	۳۵/۷	۲۳/۷	کمبود فرصت های شغلی در درون محله و مراجعه ساکنین به سایر محلات
W2	۰/۰۶	۰/۳	۳/۹	۴/۲	۱۶/۱		۵۵/۲	۲۰/۶	ضعف اقتصادی و درآمد پایین تر در مقایسه با سایر محلات
W3	۰/۰۶	۰/۳	۴/۲	۳/۹	۷/۸	۲۰/۶	۳۹/۶	۲۴	نداشتن پشتوانه اقتصادی مالی اکثریت ساکنان
W4	۰/۰۶	۰/۳	۴/۲	۳/۹	۴/۴۲	۲۰/۳	۳۵/۹	۳۱/۵	زیرسازی نامناسب و پوشش آسفالت نامناسب برخی کوچه ها و معابر منطقه
W5	۰/۰۶	۰/۳		۴/۲	۸/۳	۱۱/۷	۳۹/۸	۳۵/۹	ساخت و سازهای غیرمجاز در برخی کوچه ها و مشکلات عرض معبر

W6	-/۰.۶	-/۰.۳		۳/۹	۴/۲	۴۲/۲	۴۴	۲۳/۷	عدم روشنایی مناسب برخی از معابر به خصوص معابر اصلی
W7	-/۰.۶	-/۰.۳			۴/۲	۱۵/۹	۴۸/۲	۳۱/۸	کمبود برخی کاربریها مانند: ورزشی آموزشی و فرهنگی، بهداشتی درمانی و....
W15	-/۰.۳	-/۰.۱۲			۸/۱	۲۴/۲	۵۵/۵	۱۲/۲	فشار پایین آب و قطعی متعدد برق
W16	-/۰.۳	-/۰.۱۲		۱۲	۴/۲	۳۹/۸	۲۷/۹	۱۶/۱	ضعف و عدم انسجام پایگاههای مذهبی محله
W8	-/۰.۶	-/۰.۳	۴,۲	۷,۸	۲۳,۷	۵۲,۱	۱۲,۲	۴/۲	دزدی، قاچاق و انحرافات اجتماعی در بین ساکنین
W9	-/۰.۶	-/۰.۳	۴/۲	۱۵/۹	۲۸/۴	۳۹/۶	۱۲	۴/۲	کم بودن سابقه سکونت ساکنین در سطح محله
W17	-/۰.۳	-/۰.۱۲		۴/۲	۷/۸	۴۴/۳	۳۱/۸	۱۲	وجود شغل های کاذب در بین افراد ساکن در محله
W18	-/۰.۳	-/۰.۱۲		۴/۲	۳/۹	۳۵/۹	۳۵/۷	۲۰/۳	مشکلات مربوط به عدم وجود سیستم دفع آبهای سطحی مناسب در معابر اصلی و فرعی
W10	-/۰.۶	-/۰.۳		۱۲,۵	۳,۹	۲۸,۴	۴۳,۲	۱۲	مشکلات مربوط به عدم جمع آوری زباله در برخی از معابر و تخلیه زباله در نزدیکی محله
W20	-/۰.۳	-/۰.۱۲			۷/۸	۴۰/۶	۳۵/۴	۱۶,۱	مشکلات مربوط به وجود حیوان خانگی در برخی منازل در داخل بافت مسکونی
W19	-/۰.۳	-/۰.۱۲			۱۲,۵	۴۳,۸	۳۵,۹	۷,۸	آلودگی و ماندگی آب استخر عینک و انتشار آن توسط حشرات
W11	-/۰.۶	-/۰.۳		۴,۲	۱۲,۵	۲۸,۱	۴۷,۱	۸,۱	مشکلات مربوط به عدم وجود خروجی فاضلاب در برخی کوچه ها و معابر
W12	-/۰.۶	-/۰.۳		۴,۲	۸,۳	۳۵,۷	۴۰,۱	۱۱,۷	آلودگی های ناشی از کارگاه های کوچک در کنار خیابان اصلی
W21	-/۰.۵	-/۰.۲	۴,۲	۴,۲	۲۰,۱	۵۰,۸		۲۰,۸	فراهم نبودن شرایط دسترسی ساکنین به مستو لین شهری برای انعکاس مسائل و مشکلات
W13	-/۰.۶	-/۰.۳		۸,۳	۸,۱	۱۲,۲	۴۷,۷	۲۳,۷	بی اعتمادی به وعده های مسو لین و مدیریت شهری در بهسازی محله
	۱/۰.۴	۴/۹۴							مجموع

فرصت ها

با توجه به نتایج جدول زیر ۶۸ درصد توسعه فعالیت های گردشگری بدلیل وجود تالاب عینک و جاذبه های توریستی مرتبط با آن را بعنوان یک نقطه قوت می دانند که می توان موجب ارتقا زیست پذیری در منطقه ۴ گردد از فرصت های دیگری که در منطقه وجود دارد حدود ۸۰ درصد حمایت مناسب شهرداری در ارائه پروانه ساخت جهت احداث ساختمان، بش از ۸۰ درصد مشارکت نمودن با مردم در مقاوم سازی واحد مسکونی با اعطای وام، ۷۵ درصد توجه به توانمندسازی ساکنان در چارچوب برنامه های مدیریت شهری، بیش از ۸۰ درصد برگزاری کلاسهای آموزشی و مهارت آموزی در سطح محله، بیش از ۸۰ درصد برگزاری کلاسهای قایق رانی و آموزش قایق بدلیل وجود تالاب عینک، ۸۷ درصد وجود شالیزارهای برنج و باغات در منطقه مورد مطالعه را بعنوان یک فرصت می دانند که می تواند به ارتقا زیست پذیری کمک کند بیش از ۸۰ درصد استفاده از توانایی های ساکنین محلات برای ساماندهی محله و بیش از ۷۵ درصد تلاش برای فراهم نمودن زمینه مشارکت مردم در امر تصمیم گیری را بعنوان یک فرصت می دانند که می تواند به ارتقا زیست پذیری کمک نماید.

جدول ۴- عوامل خارجی (نقاط فرصت) برای ارتقاء زیست پذیری در منطقه ۴ شهر رشت (ماخذ: یافته های تحقیق ۱۴۰۳)

درجه بندی	وزن	امتیاز وزنی	خیلی اصلا	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	فرصتها (Opportunities)
O4	-/۰.۹۹	-/۴۹.۵				۳۲	۴۰,۴	۲۷,۶	توسعه فعالیت های گردشگری بدلیل وجود تالاب عینک و جاذبه های توریستی مرتبط با آن
O7	-/۰.۹۷	-/۳۸.۸	۱۲/۵	۸/۳	۳۹/۸	۱۹/۸	۱۹/۵	۱۹/۵	حمایت مناسب شهرداری در ارائه پروانه ساخت جهت احداث ساختمان
O5	-/۰.۹۹	-/۴۹.۵	۷,۸	۸,۳	۲۸,۴	۳۵,۷	۱۹,۸	۱۹,۸	مشارکت نمودن با مردم در مقاوم سازی واحد مسکونی با اعطای وام
O6	-/۰.۹۷	-/۳۸.۸	۱۲	۱۲,۵	۴,۲	۵۹,۶	۱۱,۷	۱۱,۷	توجه به توانمندسازی ساکنان در چارچوب برنامه های مدیریت شهری
O8	-/۰.۹۷	-/۳۸.۸	۴,۲	۱۲,۵	۳۵,۷	۳۵,۴	۱۲,۲	۱۲,۲	برگزاری کلاسهای آموزشی و مهارت آموزی در سطح محله
O1	-/۰.۳	۱/۸	۴,۲	۱۲	۲۷,۶	۲۷,۶	۲۸,۶	۲۸,۶	برگزاری کلاسهای قایق رانی و آموزش قایق بدلیل وجود تالاب عینک
O9	-/۰.۹۷	-/۳۸.۸	۱۲,۲	۴,۲	۴۷,۹	۲۷,۶	۸,۱	۸,۱	وجود شالیزارهای برنج و باغات در منطقه مورد مطالعه
O2	-/۰.۹۹	-/۴۹.۵	۱۲	۴,۲	۳۲	۴۴	۷,۸	۷,۸	استفاده از توانایی های ساکنین محلات برای ساماندهی محله
O3	-/۰.۹۹	-/۴۹.۵	۱۲	۱۲,۲	۱۲	۵۵,۷	۸,۱	۸,۱	تلاش برای فراهم نمودن زمینه مشارکت مردم در امر تصمیم گیری
	۱/۰.۸۴	۵/۳۳۲							مجموع

تهدید

برطبق جدول زیر تهدیدهایی که برای ارتقاء کیفیت زیست پذیری وجود دارد آورده شده است از دیدگاه حدود ۷۵ درصد تغییر کاربری اراضی با ارزش کشاورزی به فعالیت های غیر رسمی تهدیدی محسوب می گردد که برای ارتقاء زیست پذیری وجود دارد از دیدگاه بیش از ۸۵ درصد بورس بازی زمین و مسکن در سطح محله ، از دیدگاه ۸۵ درصد عدم نظارت بر فرآیند ساخت و ساز، از دیدگاه حدود ۷۵ درصد قوانین و مقررات سخت گیرانه جهت ساخت و ساز ، از دیدگاه حدود ۷۵ درصد عدم وجود عدالت توزیعی در دسترسی به امکانات و خدمات زیرساختی و زیر بنایی، از دیدگاه حدود ۷۵ درصد نگاه تبعیض آمیز به ساکنان سکونتگاه های غیر رسمی از جامعه بیرون ، از دیدگاه حدود ۷۵ درصد وجود آسیب های اجتماعی مانند دزدی، اعتیاد، قتل، طلاق و ... در اثر کاهش فرصت های شغلی، ۸۰ درصد اثر مخرب ناشی از تخلیه فاضلاب و آلودگی رودخانه های سطح شهر رشت بر تالاب عینک و آب شرب منطقه، حدود ۸۰ درصد آلودگی های ناشی از وجود کارخانجات مختلف در منطقه، بیش از ۸۰ درصد افزایش ساخت وسازهای غیراصولی ، بیش از ۹۰ درصد عدم هماهنگی بین ارگان های مدیریت شهری و خدمات رسان و بیش از ۷۰ درصد نبودن ساکنین محله تحت پوشش بیمه های درمانی را بعنوان تهدیدی برای ارتقاء زیست پذیری می دانند.

جدول ۵- عوامل خارجی (نقاط تهدید) برای ارتقاء زیست پذیری در منطقه ۴ شهر رشت

درجه بندی	وزن	امتیاز وزنی	اصلا	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	تهدیدها (Threats)
T8	۰/۰۷۵	۰/۲۷		۷,۸	۱۶,۴	۲۷,۹	۳۲	۱۵,۹	تغییر کاربری اراضی با ارزش کشاورزی به فعالیت های غیر رسمی
T9	۰/۰۷۵	۰/۲۷		۴,۲	۷,۸	۴۰,۹	۳۹,۳	۷,۸	بورس بازی زمین و مسکن در سطح محله
T2	۰/۰۹۵	۰/۲۷		۷,۸	۸,۱	۲۴	۳۶,۵	۲۳,۷	عدم نظارت بر فرآیند ساخت و ساز
T1	۰/۰۹۵	۰/۲۷		۱۲,۲	۱۶,۱	۲۴,۲	۳۱,۵	۱۵,۹	قوانین و مقررات سخت گیرانه جهت ساخت و ساز
T10	۰/۰۷۵	۰/۲۷		۱۲,۲	۱۲,۲	۳۹,۶	۱۱,۷	۲۴,۲	عدم وجود عدالت توزیعی در دسترسی به امکانات و خدمات زیرساختی و زیر بنایی
T5	۰/۰۹۵	۰/۲۷		۱۶	۴,۲	۳۱/۵	۳۵/۹	۱۱/۷	نگاه تبعیض آمیز به ساکنان سکونتگاه های غیر رسمی از جامعه بیرون
T3	۰/۰۹۵	۰/۲۷	۴,۲	۸,۱	۱۲,۲	۲۷,۹	۳۵,۷	۱۲	وجود آسیب های اجتماعی مانند دزدی، اعتیاد، قتل، طلاق و ... در اثر کاهش فرصت های شغلی
T4	۰/۰۹۵	۰/۲۷		۸,۱	۱۲,۲	۲۰,۱	۴۳,۸	۱۵,۹	اثر مخرب ناشی از تخلیه فاضلاب و آلودگی رودخانه های سطح شهر رشت بر تالاب عینک و آب شرب منطقه
T11	۰/۰۷۵	۰/۲۷	۳,۹	۸,۱	۷,۸	۳۶,۵	۳۱,۸	۱۲	آلودگی های ناشی از وجود کارخانجات مختلف در منطقه
T12	۰/۰۷۵	۰/۲۷			۱۶,۴	۳۲,۶	۲۳,۴	۲۷,۶	افزایش ساخت وسازهای غیراصولی
T6	۰/۰۹۵	۰/۲۷		۳,۹	۴,۲	۳۲	۳۱,۸	۲۸,۱	عدم هماهنگی بین ارگان های مدیریت شهری و خدمات رسان
T7	۰/۰۵۸	۰/۲۷	۳,۹	۸,۳	۱۵,۹	۱۱,۷	۴۷,۷	۱۲,۵	نبودن ساکنین محله تحت پوشش بیمه های درمانی
	۱/۰۰۳	۳/۲۴							جمع کل

ماخذ: یافته های تحقیق، ۱۴۰۳

در مدل SWOT پس از لیست کردن هر یک از عوامل قوت و ضعف و تهدیدها و نوشتن آنها در سلولهای مربوط به خود ، از محل تلاقی هر یک از آنها استراتژیهای مورد نظر حاصل می شود ، بنابراین همواره این ماتریس منجر به چهار دسته استراتژی ، ST ، WO ، SO ، WT می شود .مواجهه دادن عوامل اصلی داخلی و خارجی و تدوین استراتژیهای ST ، WO ، SO ، WT ، از مشکل ترین بخش های تهیه ماتریس SWOT می باشد و به قضاوت و قدرت تجزیه و تحلیل خوبی نیاز دارد .در اجرای استراتژیهای SO سازمان با استفاده از نقاط قوت داخلی می کوشد از فرصت های خارجی حداکثر بهره برداری را نماید هر سازمانی علاقمند است که همیشه در این موقعیت قرار داشته باشد تا بتواند با بهره گیری از نقاط قوت داخلی از فرصت ها و رویدادهای خارجی حداکثر استفاده را بنماید . معمولاً سازمانها برای رسیدن چنین موقعیتی سعی می کنند در زنجیره ارزش داراییها ، داراییهای پایه خود را تبدیل به شایستگی کلیدی و نتیجتاً مزیت رقابتی نمایند .هدف از استراتژیهای WO این است که سازمان از مزیت هایی که در فرصت ها نهفته است استفاده نماید در جهت جبران نقاط ضعف ، گاهی در خارج از سازمان فرصت های بسیار مناسبی وجود دارد ، ولی سازمان به سبب داشتن ضعف داخلی نمی تواند از این فرصت ها بهره برداری نماید . سازمان در اجرای استراتژیهای ST می کوشد تا با استفاده از نقاط قوت داخلی خود برای جلوگیری از تاثیر منفی تهدیدات خارجی بر سازمان سازوکارهایی را در پیش بگیرد و یا تهدیدات را از بین ببرد . هدف سازمان در

اجرای استراتژی های WT کم کردن نقاط ضعف داخلی و پرهیز از تهدیدات ناشی از محیط خارجی است. سازمانی که بیشترین عواملش در این خانه متمرکز باشد وضعیت مناسبی نداشته و در موضع مخاطره آمیزی قرار خواهد گرفت. در چنین حالتی سازمان استراتژی های مختلفی از قبیل واگذاری، کاهش عملیات و ... را برمی گزیند و در هر صورت سازمانها سعی می کنند از جنبین وضعیتی پرهیز نمایند. تدوین استراتژی های WT، SO، WO، ST کاملاً براساس خبرگی و خلاقیت میباشد و لیست نمودن نقاط قوت و ضعف، تهدیدها و فرصتها در واقع کمک هایی هستند برای این مرحله از تدوین استراتژی.

۴- نتیجه گیری

در جهان امروز، شهرها به مکان اصلی سکونت و فعالیت و شهرنشینی، به شیوه برتر زندگی تبدیل شده است. شهرنشینی به عنوان پدیده ای که در اثر تداخل جنبه های مختلف و ضروری زندگی مدرن، از عوامل مهم تأثیرگذار بر سلامت فردی- اجتماعی شهروندان و مظهر شبکه ای از روابط پیچیده اجتماعی شده است، بستر و شکل دهنده بسیاری از چالش های اساسی در زندگی شهروندان نیز می باشد زیست پذیری به عنوان رویکردی در راستای دستیابی به توسعه پایدار شهری و مجموعه ای از ویژگیهایی که محیط شهر را به مکانی جذاب برای زندگی تبدیل می کند. این ویژگیها می تواند به ویژگیهای قابل لمس (دسترسی به زیرساختهای مناسب شهری) و ویژگیهای غیرقابل لمس (حس مکان، هویت محلی و ...) تقسیم شود. در واقع زیست پذیری به رفاه اقتصادی، اجتماعی، زیستی و کالبدی کمک میکند و سبب توسعه فردی همه ساکنان یک شهر یا منطقه می شود و اصول کلیدی آن مشتمل بر عدالت، کرامت، دسترسی، صمیمیت، مشارکت و توانمندسازی است. در این میان مسائل مرتبط با زیست پذیری در کشورهای مانند ایران به دلیل نرخ رشد شتابان جمعیت کلانشهری به صورت حادثی بروز نموده است. بر این اساس پژوهش حاضر باهدف ارتقاء زیست پذیری منطقه ۴ شهر رشت صورت گرفت. زیست پذیری یکی از بزرگ ترین ایده های برنامه ریزی- شهری دوران معاصر است و ایجاد زیست پذیری در میان شهرهای جهان سوم مسأله نگران کننده ای است. در این میان نظرات نتایج نشان داد که فرصتهای بالا، منطقه ۴ برای استفاده بهینه از فرصتها و بهینه کردن آن با زیست پذیری با ضعفها و تهدیدهایی مواجه میباشد که مانع بالفعل شدن این فرصتها و پتانسیلها می گردد. و بنابر این برای کاهش ضعف ها و جلوگیری از آسیب ها راهبرد های زیر برای ارتقاء زیست پذیری آورده شده است.

جدول ۶- استراتژی ها

گروه	استراتژی
SO	برنامه ریزی جهت استفاده از تالاب عینک و جاذبه های توریستی مرتبط با آن برای توسعه فعالیتهای گردشگری مدیران شهرداری در ارائه پروانه ساخت جهت احداث ساختمان حمایت های لازم را انجام دهند مسئولین شهری اعم از مسکن و شهرسازی با مردم در مقاوم سازی واحد مسکونی با اعطای وام کمک نماید برنامه های مدیریت شهری در جهت توانمندسازی ساکنان باشد برگزاری کلاسهای آموزشی و مهارت آموزی در سطح محله توسط شهرداری صورت گیرد برنامه های تفریحی قایق رانی با وجود تالاب عینک استفاده از تواناییهای ساکنین محلات برای ساماندهی محله تلاش برای فراهم نمودن زمینه مشارکت مردم در امر تصمیم گیری مسائل و مشکلات محله
WO	اشتغالزایی برای فعالیت های غیر تولیدی رونق اقتصادی و افزایش درآمد در مقایسه با سایر محلات زیرسازی جهت پوشش آسفالت برخی کوچه ها و معابر منطقه جلوگیری از ساخت وسازهای غیرمجاز در برخی کوچه ها و ی منطق ایجاد روشنایی مناسب در برخی از معابر به خصوص معابر اصلی ایجاد کاربریها مانند: ورزشی آموزشی و فرهنگی، بهداشتی درمانی و... جلوگیری از دزدی، قاچاق و انحرافات اجتماعی در بین جوانان محله برنامه ریزی برای احداث سیستم دفع آبهای سطحی مناسب در معابر اصلی و فرعی جمع آوری زباله در معابر منطقه و جلوگیری از تخلیه زباله در سطح منطقه ساماندهی کارگاه های کوچک در کنار خیابان اصلی فراهم نمودن شرایط دسترسی ساکنین به مسؤلین شهری برای انعکاس مسائل و مشکلات اعتماد سازی بین مردم و مسؤلین و مدیریت شهری در بهسازی محله
ST	توسعه ساخت و ساز در منطقه باتوجه به زمین ارزان و مناسب در منطقه بر نامه ریزی برای ارائه خدمات با توجه به وجود زمین برای تأمین نیازهای خدماتی ساکنین ارائه خدمات زیربنایی آب، برق، گاز و تلفن به ساکنین محله برنامه ریزی و حمایت از ایجاد صندوقهای قرض الحسنه ایجاد بنگاههای کوچک اقتصادی در ارتباط با توانمندی محله های منطقه برنامه ریزی مسئولین شهرداری در جهت استفاده از نیروی کار فراوان و ارزان موجود در منطقه استفاده از ارتباطات و روابط همسایگی موجود در محله برای ارتقاء زیست پذیری مدیران شهری به ارائه خدمات شهری در سطح منطقه با توجه به توانهای موجود اقدام نمایند
WT	جلوگیری از بورس بازی زمین و مسکن در سطح منطقه ۴ نظارت شهرداری و مدیریت شهری بر فرآیند ساخت و ساز فراهم نمودن امکان دسترسی به امکانات وخدمات زیرساختی و زیر بنایی برای تمامی ساکنین در سطح منطقه هماهنگی بین ارگانهای مدیریت شهری و خدمات رسان در جهت یکسان سازی در سطح منطقه فراهم نمودن خدمات بیمه برای تمامی ساکنین منطقه

ماخذ: یافته های تحقیق، ۱۴۰۳

- Ahdanjad Roshti, Mohsen, Mohammad Rasouli Khizr, Sheikh Mohammad Hasanabad, Sharara Saeedpur, 2018, evaluation of urban livability indicators at the neighborhood level of Shahr-Sardasht with the Cooperas model, Geography and Human Relations, Spring 1, 2018, Number 4
- Ahmadian, Mohammad Ali, 1371, "Marginalization: Roots and Solutions", Andisheh Hozeh Magazine, No. 43 and 44, Winter.
- Alan Gilbert and Joseph Gagler; 1375, Cities, Poverty and Development: Urbanization in the Third World, translated by Parviz Karimi Naseri, Tehran Municipality, Department of Public and International Relations
- Barzegar, Sadegh, Heydari, Taghi and Alireza Anbarlou, 2018, analysis of informal settlements with livability approach in informal neighborhoods of Zanjan city, Marv Dasht Azad University, Regional Planning Quarterly, Article 12, Volume 9, Number 33, Spring , pp. 137-152
- Dadashpour, Hashem, Hosseinabadi, Saeed; Mehdi Pourtahari, 2013, analysis of the role of empowering residents in the physical-environmental improvement of informal settlements, a case study: East Kal Eidgah area of Sabzevar city, Journal of Geography and Planning, Article 5, Volume 16, Number 41, Fall.
- Dehban, Mahjobeh, 2013, how and effective factors in the formation and transformation of informal settlements in Iran with a look at its solutions, articles of Iran conferences. The first national conference of geography, urban planning and sustainable development. Komesh Environment Association.
- Doiran, Ismail, 2019, measuring the livability of urban contexts with emphasis on social sustainability (case study: informal settlements in Hamedan city), City Social Geography Quarterly, Volume 7, Number 1 - Serial Number 16
- Heydari, Mohammad Taghi, 2017, typological analysis of livability approach in worn-out urban tissues (case study: worn-out tissue in the central part of Zanjan city), period 5, serial number 12.
- Irandoost, Kiyomarth, Mohammad Azami, Ruhollah Tolaei, 2013, Indices for defining and determining informal settlements in Iran, Regional Urban Studies and Research Journal, 6th year of summer, number 21
- Irandoost, Kyomarth and Sarafi, Muzaffar, 2016, Yas and Omid in informal settlements. Social Welfare Quarterly. 86.
- Pouragaei, Abdullah, 1385, the causes of the formation of informal settlements in the city of Rasht and ways to organize them.
- Prizadi, Taher, Roya Morteza-pour, Khadija Sephovand, 2013, strategic planning with the approach of social empowerment and environmental improvement of informal settlements (case study: Khorramabad Masour), Zagros Perspective, Volume 6, Number 22 - Serial Number 22
- Rabbani, Rasool, Warsi, J., 2017, An analysis of the main function of the formation of suburban areas in Isfahan, a case study: Aruznan and Dark areas, Geography and Urban Development Journal. 93-125-130.
- Shia Ismail, Habibi Kiyomarth, Kamali Nasab Hamed, 1390, the process of formation and expansion of informal settlements, a case study - Sohrabieh neighborhood of Karaj, publication: Maskan va Mehit Village, year: 1390, period: 30, number: 133.
- احدنژاد روشتی ، محسن، محمد رسولی خضر شیخ محمدحسن آباد شراره سعیدپور ، ۱۳۹۸ ، ارزیابی شاخص های زیست پذیری شهری در سطح محلات شهرسردشت با مدل کوپراس، جغرافیا و روابط انسانی دوره ۱ بهار ۱۳۹۸ شماره ۴
- احمدیان، محمد علی، ۱۳۷۱، «حاشیه نشینی: ریشهها و راهحلهای»، نشریه اندیشه حوضه، شماره ۴۳ و ۴۴، زمستان.
- اسکندری عین الدین، هادی، غفاری گیلانده عطا، نظم فر، حسین، ۱۴۰۲، بررسی عوامل اثرگذار بر بروز تخلقات ساختمانی در ساخت و سازهای شهری شهر بستان آباد، فصلنامه علوم محیط زیست، شماره اول، ص ۵۸۸۳-۵۹۰۰.
- آن گیلبرت و ژوزف گاگلر؛ ۱۳۷۵، شهرها، فقر و توسعه: شهر نشینی در جهان سوم مترجم پرویز کریمی ناصری، تهران شهرداری تهران، اداره کل روابط عمومی و بین الملل

- ایراندوست، کیومرث، محمد اعظمی، روح الله تولایی، ۱۳۹۳، شاخص های تعریف و تعیین سکونتگاه های غیررسمی در ایران، نشریه مطالعات و پژوهش های شهری منطقه ای سال ششم تابستان، شماره ۲۱
- ایراندوست، کیومرث و صرافی، مظفر، ۱۳۸۶، یاس و امید در سکونتگاه های غیر رسمی. فصلنامه رفاه اجتماعی. ۸۶.
- برزگر، صادق، حیدری، تقی وعلیرضا انبارلو، ۱۳۹۸، تحلیل سکونتگاه های غیر رسمی با رویکرد زیست پذیری در محلات غیررسمی شهر زنجان، دانشگاه آزاد واحد مرو دشت، فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، مقاله ۱۲، دوره ۹، شماره ۳۳، بهار، ص ۱۳۷-۱۵۲
- پریزادی، طاهر، رویا مرتضی پور، خدیجه سپهوند، ۱۳۹۳، برنامه ریزی راهبردی با رویکرد توانمندسازی اجتماعی و ارتقاء محیطی سکونتگاه های غیررسمی (مطالعه موردی: ماسور خرم آباد)، چشم انداز زاگرس، دوره ۶، شماره ۲۲ - شماره پیاپی ۲۲
- دهیان، محبویه، ۱۳۹۲، چگونگی و عوامل موثر در شکل گیری و دگرگونی سکونتگاه های غیررسمی در ایران با نگاهی به راهکارهای چاره جویی آن، مقاله های همایش های ایران. اولین همایش ملی جغرافیا، شهرسازی و توسعه پایدار. انجمن محیط زیست کومش.
- دویران، اسماعیل، ۱۳۹۹، سنجش زیست پذیری بافت های شهری باتاکید بر پایداری اجتماعی (مطالعه موردی: محلات سکونتگاه های غیررسمی شهر همدان)، فصلنامه جغرافیای اجتماعی شهر، دوره ۷، شماره ۱ - شماره پیاپی ۱۶
- شیعه اسماعیل، حبیبی کیومرث، کمالی نسب حامد، ۱۳۹۰، فرایند شکل گیری و گسترش سکونتگاه های غیررسمی نمونه موردی - محله سهرابیه کرج، نشریه: مسکن و محیط روستا سال: ۱۳۹۰، دوره: ۳۰، شماره: ۱۳۳.
- صفراآبادی، اعظم، موید فر، سعیده، وارثی، حمیدرضا و رسول بلاغی، ۱۳۹۵، رویکردهای توانمندسازی مناطق حاشیه ای شهری مورد شناسی: سکونتگاه غیر رسمی حسن آباد یزد، فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری - منطقه ای، دوره ۶، شماره ۱۹، تابستان.
- صفوی، علی، ۱۳۸۲، توانمند سازی و ساماندهی اسکان غیر رسمی در زاهدان، نشریه شهرداریها « اسفند ۱۳۸۱ شماره ۴۶.
- عبودی، ادریس، محمدی، معصومه، بابا میری، رنگین وچیمین محمدی، ۱۳۹۱، بررسی راهکارهای ساماندهی سکونتگاه های غیر رسمی در ایران، گروه معماری دانشگاه جامع علمی کاربردی مرکز سقز
- عزت پناه بختیار، ۱۳۹۴، بررسی نقش عوامل ساختاری و مدیریتی در روند شکل گیری و توسعه سکونتگاه های غیررسمی در سنندج، مدیریت شهری، بهار و تابستان، دوره ۱۰، شماره ۲۹.
- علی تاجر، سعید، سجاده زاده، حسن، سعادتی وقار، پوریا، مهرداد شهبازی، ۱۳۹۵، نقش عوامل کالبدی در اجتماع پذیری سکونتگاه های غیر رسمی (نمونه موردی: محله های حصار امام خمینی و دیزج همدان)، دانشگاه آزاد واحد مرودشت، نشریه برنامه ریزی شهری، مقاله ۶، دوره ۷، شماره ۲۴، بهار.
- عنابستانی، علی اکبر، ۱۳۸۹، راهبردهای کالبدی کنترل حاشیه نشینی شهر سبزوار. مجله پژوهش و برنامه ریزی شهری. ۱-۱-۸۹.
- فرید، یدالله، ۱۳۶۸، جغرافیا و شهر شناسی، تبریز، انتشارات دانشگاه تبریز.
- قنبری حکیمه، شمس اله کاظمی زاد، زهره هادیانی، میرنجف موسوی، ۱۳۹۳، تحلیلی برعلل شکل گیری اسکان غیررسمی با استفاده از مدل تحلیل مسیر (مطالعه موردی: محله شادقلیخان شهر قم) فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال ۲۹، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۳، شماره پیاپی ۱۱۴.
- هادیزاده بزاز، محمد، ۱۳۸۲، حاشیه نشینی و راهکارهای ساماندهی آن در جهان، انتشارات شهرداری مشهد.
- ویسی، فرزاد، ۱۳۹۶، درمقایسه تحلیلی الگوی سکونتگاه های غیررسمی مطالعه موردی: شهرمریوان جغرافیا و توسعه شماره ۴۶ بهار ۱۳۹۶.